

บทปริทัศน์หนังสือ
“ทนายวัฒนธรรม: ใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชน”
Book Review “Cultural Heritage Protection Lawyers:
Using Law for the Protection of Local Cultural Heritage”

ปีติเทพ อยู่ยืนยง
Pedithep Youyuenyong
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
Faculty of Law, Chiang Mai University 239 Huay Kaew Road,
Muang District, Chiang Mai, Thailand, 50200
เมลติดต่อ: pedithep.y@cmu.ac.th
E-mail: pedithep.y@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

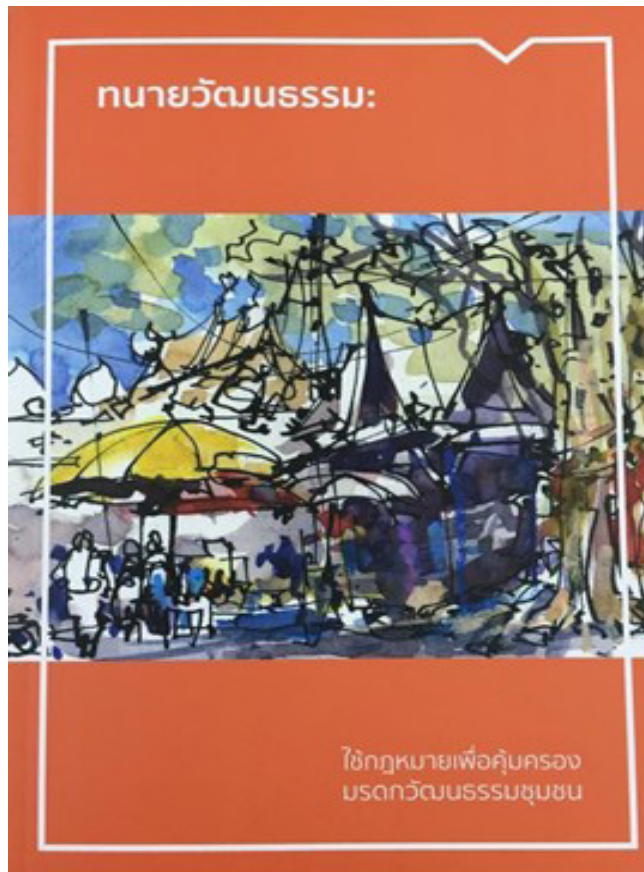
“ทนายวัฒนธรรม: ใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชน” เป็นหนังสือเกี่ยวกับวิธีการในทางกฎหมายกับเทคนิคทางกฎหมายที่ถูกนำมาใช้ในการปกป้องมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น หนังสือดังกล่าวได้ถูกแบ่งออกเป็น 5 ภาคด้วยกัน ภาคแรกกล่าวถึงสิทธิชุมชนกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ภาคที่สองได้นำเสนอกฎหมายว่าด้วยโบราณสถานกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาคที่สามได้กล่าวถึงกฎหมายผังเมืองกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ภาคที่สี่ได้รวบรวมเรื่องเล่าจากชุมชนและผู้นำท้องถิ่น และภาคที่ห้าได้บรรยายถึงสิทธิชุมชนตามกฎหมายไทยและตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ หนังสือเล่มนี้ได้พยายามหยิบยกประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ อันสนับสนุนการเรียนรู้เพิ่มเติมที่นำไปสู่การริเริ่มอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชนในประเทศไทย จนทำให้ผู้อ่านได้รับทราบกรณีศึกษาและประเด็นทางวิชาการที่น่าสนใจเพื่อสนับสนุนให้ชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยเกิดความร่วมมือและร่วมใจตอบสนองต่อปัญหาว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน

คำสำคัญ: มรดกวัฒนธรรม, สิทธิชุมชน, กฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน, กฎหมายผังเมือง, กฎหมายไทย, กฎหมายระหว่างประเทศ

Abstract

“Cultural Heritage Protection Lawyers: Using Law for the Protection of Local Cultural Heritage” is a book about the legal methods and regulatory techniques used in local cultural heritage protection. The book has been divided into 5 parts. The first part provides an introduction to community rights and cultural heritage conservation and the second chapter presents law on the protection of historical premises and the potential of community participation. The next chapter cover the law on the conservation of archaeological and cultural heritage sites. In the fourth chapter, the authors discuss case studies in community engagement within the context of local communities’ cultural heritage conservation. In the last chapter, the authors bring together the findings of research on the local community engagement practice of cultural heritage partnerships in community rights under Thailand’s legislation and international frameworks. Interestingly, the book’s purpose was to support further learning across local cultural heritage conservation initiatives in Thailand, with the main output consisting of a set of case studies illustrating good legal practice and highlighting key learning points for supporting Thailand’s communities to engage in collaborative and partnership responses to the local cultural heritage issues.

Keywords: Cultural Heritage, Community Rights, Historical Sites Conservation Law, Planning Law, Thai Law, International Law

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ทนายวัฒนธรรม: ใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชน” เกิดจากการรวบรวมหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย บทบัญญัติทางกฎหมายและบทเรียนจากชุมชนที่ได้ใช้กฎหมายมาเป็นเครื่องมือสำหรับอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ซึ่งเขียนโดยผู้เขียนที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำสังคมและนักวิชาการหลายท่าน ผ่านการอธิบายถึงข้อเท็จจริง หลักเกณฑ์ ทศนะและมุมมองที่หลากหลาย ที่ได้มาจากประสบการณ์การขับเคลื่อน การต่อสู้ และการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชน สำหรับผู้ที่สนใจความรู้ด้าน “มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น” (Cultural Heritage) หนังสือเล่มนี้สามารถให้ความรู้ผ่านข้อเขียนของผู้มีบทบาทขับเคลื่อนการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชนโดยอาศัยกฎหมาย (Law) เป็นสิ่งที่รับรองหรือคุ้มครองสิทธิในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น (Cultural Heritage Rights) กล่าวคือ สิทธิในมรดกวัฒนธรรมย่อมถือเป็นสิทธิที่มีการกำหนดเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรทั้งในกฎหมายไทยและกฎหมายระหว่างประเทศ

อีกทั้งกฎหมายยังถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถนำมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชนและสร้างความตระหนักเกี่ยวกับสิทธิในมรดกวัฒนธรรมชุมชน

2. ภาคที่ 1: สิทธิชุมชนกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

กองบรรณาธิการได้จัดลำดับของประเด็นเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชนเอาไว้ที่น่าสนใจ เริ่มต้นของภาคที่ 1 ของหนังสือเล่มนี้ด้วย “สิทธิชุมชนกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม” ที่เป็นประตูไปสู่ความเข้าใจแนวคิดว่าด้วยการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่เน้นความสำคัญแก่พื้นที่และไม่ละเลยมรดกวัฒนธรรมของชุมชนเก่าแก่ อันกล่าวถึงสิทธิชุมชนที่รัฐธรรมนูญรับรองหรือคุ้มครอง หน้าแรกของภาคที่ 1 ได้หยิบยกคำพูดของพงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์ ที่ได้กล่าวว่า “ชุมชนต้องอ้างสิทธิชุมชนเป็นตัวนำในการอยู่ในพื้นที่และจะร่วมมือกับรัฐในการดูแลรักษาโบราณสถานของชาติ” อันเป็นคำพูดในเชิงอภิปรายว่าอำนาจตามรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้มีการบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนในมรดกวัฒนธรรมแก่ปัจเจกชนที่อยู่ในชุมชนหรือกลุ่มคนที่อยู่รวมกันในชุมชน ก่อให้เกิดสิทธิที่จะเรียกร้องให้รัฐ หน่วยงานของรัฐ และท้องถิ่นดูแลรักษามรดกวัฒนธรรมชุมชน อีกนัยหนึ่งก็อาจใช้สิทธิเรียกร้องให้เอกชนระงับ ยับยั้งหรือยุติการทำกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อความดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (Intangible Cultural Heritage) หรือเป็นมรดกวัฒนธรรมแบบกายภาพ (Tangible Cultural Heritage) ต่างก็อาจอ้างตัวบทกฎหมายในการเรียกร้องสิทธิชุมชนหรืออาจอาศัยวิธีการอื่นๆ ที่หลากหลายในการเรียกร้องสิทธิดังกล่าว นอกจากการอาศัยตัวบทกฎหมาย

อนึ่ง ยังมีผู้เขียนท่านอื่นๆ มาร่วมถ่ายทอดประสบการณ์เล่าเรื่องราวในภาคที่ 1 เกี่ยวกับการต่อสู้เรียกร้องในกรณีพิพาทเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมชุมชนและรณรงค์ให้ชุมชนตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิในมรดกวัฒนธรรมชุมชน เช่น กรณีศึกษาชุมชนบ้านคร้ว (วุฒิ นาอิม, สัมฤทธิ์ ลิขันธ์บุตร และพิชญ จาริพันธ์ ผู้แทนมัสยิดบ้านคร้ว) กรณีศึกษาชุมชนป้อมมหากาฬ และกรณีศึกษาชุมชนวัดกัลยาณ (รองศาสตราจารย์ชาติรี ประกิตนันทการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร) และชุมชนวัดกัลยาณ (วรชัย พิลาสรมย์ อดีตประธานชุมชนวัดกัลยาณ) แต่ละกรณีศึกษาก็มีประเด็นนำเสนอที่น่าสนใจ พร้อมกับให้แง่คิดในการรักษามรดกวัฒนธรรมชุมชน ผ่านกระบวนการเรียกร้องที่แตกต่างกันออกไป

3. ภาคที่ 2: กฎหมายว่าด้วยโบราณสถานกับการมีส่วนร่วมของสิทธิชุมชน

หน้าแรกในภาคที่ 2 ได้หยิบยกเอาประโยคของพงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า “หากชุมชนยับยั้งการทำลายมรดกวัฒนธรรมอย่างไม่ลดละ เดินตามเส้นทางกฎหมายที่ถูกต้อง กฎหมายก็เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนได้ ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็สามารถทำให้กฎหมายเกิดศักดิ์และสิทธิ์ขึ้นมาได้” กล่าวตามนัยของประโยคนี้ ชุมชนจึงอาจต้องยึดถือปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัดและต่อเนื่อง เพราะทำให้กฎหมายกลายมาเป็นหลักประกันให้กับชุมชนในการที่จะดำรงรักษามรดกวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ข้อบัญญัติเทศบาลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานที่ยังคงใช้อยู่ในแต่ละท้องถิ่นและกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เท่ากับว่าผู้เขียนอรรถาธิบายได้เล็งเห็นความสำคัญของกฎหมายลายลักษณ์อักษรทั้งที่เป็นกฎหมายและอนุบัญญัติอันเป็นกลไกของรัฐในการอนุรักษ์ ปกป้องและคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้ดำรงอยู่ พร้อมทั้งให้อำนาจรัฐกับเจ้าหน้าที่ของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย เช่น มาตรการคุ้มครองโบราณสถาน มาตรการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณโดยรอบโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน

ในภาคที่ 2 นี้ ยังมีผู้เขียนอีกหลายท่านนำเสนอกรณีศึกษาเกี่ยวกับการใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชนทั้งในมุมของการใช้กฎหมาย ควบคู่ไปกับสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในชุมชน ได้ทราบถึงการใช้อย่างถูกต้องเพื่อคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม ในทางตรงกันข้ามก็มีการนำเสนอมุมมองการใช้กฎหมายที่ท้ายที่สุดแล้วกลับไม่ประสบความสำเร็จและจบลงด้วยการไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ขับเคลื่อนการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตัวอย่างเช่น เขาหน้าหมี่ ตำบลทับปรี อำเภอมะนัง จังหวัดกระบี่ (มาลีภรณ์ คุ่มเกษม นิติกรชำนาญการ กรมศิลปากร) เมืองเก่าแพร่ (วุฒิไกร ผาทอง เครือข่ายลูกหลานเมืองแพร่) การทูลเกล้าถวายอาคารศาลฎีกา (รองศาสตราจารย์ชาติรี ประกิตนันทการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)

4. ภาคที่ 3: กฎหมายผังเมืองกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

ในภาคที่ 3 ได้หยิบยกเอาคำกล่าวของท่านแรก ได้แก่ ดุษฎี สุวรรณขจร “สังคมไทยขาดการให้ความรู้หรือให้ความรู้แต่ไม่แน่นและขาดอีกอย่างหนึ่งคือขาดการชวนขวญหาความรู้” คำกล่าวนี้อาจสะท้อนว่าสังคมไทยก็อาจยังขาดความรู้ในเชิงกฎหมายผังเมืองอันเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐและเอกชนให้เป็นระเบียบและไม่กระจุกกระจายอย่างไร้ระเบียบ (sprawl) อีกทั้งยังกล่าวโดยนัยที่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังขาดการผสมผสานองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับการพัฒนาด้านคมนาคมขนส่งกับการพัฒนาที่

อยู่อาศัย รวมไปถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอื่นๆ อีกทั้งในตอนต้นของภาคที่ 3 ได้หยิบยกคำกล่าวของธารณี สวัสดิ์รักษ์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อทำงานกับชาวบ้าน ไม่ควรเริ่มต้นที่ตัวหนังสือ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ผังเมืองชาวบ้านไม่สนใจ แต่สิ่งที่ต้องทำคือ ยกประเด็นมรดกวัฒนธรรม นำคุณค่าที่มองไม่เห็นมาให้สัมผัสได้” อันถือเป็นการกล่าวโดยสังเขปว่าการยกประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบ ผู้ปฏิบัติงานจึงจะต้องหยิบยกประเด็นให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมให้ชาวบ้านได้ทราบก่อน แล้วจึงค่อยให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับกฎหมายผังเมืองท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชน จากคำโปรยของผู้รณภพทั้งสองท่าน ย่อมเป็นส่วนแสดงให้ผู้อ่านได้รับทราบว่ากฎหมายผังเมือง (Planning Law) ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการวาง จัดทำและดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมือง รัฐเองก็สามารถที่จะกำหนดแผนผังและจัดทำโครงการดำเนินการเพื่อบำรุงรักษามรดกวัฒนธรรมเฉพาะแห่งในชุมชนเมืองและบริเวณที่พื้นที่โดยรอบ เพื่อประโยชน์แก่การผังเมืองได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง กฎหมายผังเมืองจึงอาจถูกใช้มาเป็นเครื่องมือในการบูรณะปรับปรุงหรือฟื้นฟูย่านอันเป็นที่ตั้งของมรดกวัฒนธรรมหรือที่มีการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรม ให้กลับมาตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน หากกำหนดการใช้งานที่ดินให้เป็นมิตรกับการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมชุมชนแล้ว ก็จะทำให้ชุมชนสามารถได้ประโยชน์ในที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพสูง ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ด้วยในคราวเดียวกัน

ในภาคที่ 3 นี้เองก็ยังได้รวบรวมกรณีศึกษาจากผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้กฎหมายผังเมืองมาเป็นเครื่องมืออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ชุมชนวัดเกต (ดร.ดุชนี สุวรรณขจร ผู้แทนกลุ่มรักษ์บ้านรั้งเชียงใหม่) เครือข่ายรักษ์คุ้มบางกระเจ้า (สุกิจ พลับจำง ผู้แทนเครือข่ายคุ้มบางกระเจ้า) ชุมชนท่าศาลา (ธารณี สวัสดิ์รักษ์ นักวิชาการอิสระด้านผังเมือง) และกลุ่มรักษ์บางปะทุน (นาวัน มีบรรจง ผู้แทนกลุ่มรักษ์บางปะทุน)

5. ภาคที่ 4: เรื่องเล่าจากชุมชนและผู้นำท้องถิ่น

ในส่วนของภาคที่ 4 ได้เกริ่นนำด้วยการกล่าวถึงการที่ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ชุมชน ท้องถิ่นและปัจเจกชนได้หันมาร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนและตัดสินใจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชน รวมไปถึงร่วมมือกันรับผิดชอบในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการปกป้องมรดกวัฒนธรรมชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง การมีส่วนร่วม (Participation) ย่อมเป็นสิ่งจำเป็นต่อการปกป้องมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินการ และร่วมกันติดตาม

ภาคที่ 4 นี้เองยังได้หยิบยกเอากรณีศึกษาที่หลากหลายประเด็นเกี่ยวกับการใช้กฎหมาย เพื่อคุ้มครองมรดกวัณธรรมชุมชน โดยมีหัวข้อของกรณีศึกษา ดังต่อไปนี้ อำเภอเชียงคาน (กมล คงปิ่น นายกเทศมนตรีตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย) เมืองสงขลา (พิชญ เจริญ เนตรกุล ผู้อำนวยการส่วนควบคุมและผังเมือง สำนักการช่าง เทศบาลนครสงขลาและชายแดน สุวรรณชาติ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย) ตลาดน้ำ- ยานจีนถิ่นบางกอก (จุฑาธิ์ กังวานภูมิ ผู้แทนโครงการยานจีนถิ่นบางกอก) บริษัทชุมชนเลื่อนฤทธิ์ จำกัด (ศุเรนทร์ ฐปนางกูร กรรมการบริษัทเลื่อนฤทธิ์ จำกัด) นางเล็กกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน (นวรรตน์ แวพลอยงาม ประธานชุมชนนางเล็ก) และอัมพวา สมุทรสงคราม (บัณฑิต ป้านสวาท ผู้แทนกลุ่มสมุทรสงครามจัดการตนเอง)

6. ภาคที่ 5: สิทธิชุมชนตามกฎหมายไทยและตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ

ภาคที่ 5 เป็นภาคสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้ ได้ปิดท้ายด้วยการหยิบยกเนื้อหาและอธิบายสาระสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกวัณธรรมชุมชน อันถือเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับผู้อ่าน ได้รับทราบถึงหลักเกณฑ์และมาตรการเพื่อคุ้มครองมรดกวัณธรรม

ส่วนเริ่มต้นด้วยการอธิบายถึง “สิทธิชุมชนตามกฎหมายไทย” อันเป็นการปูพื้นฐานให้ผู้อ่านได้รับทราบว่าสิทธิชุมชน คือ สิทธิที่กฎหมายรับรองและได้รับการคุ้มครองแก่ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชน รวมไปถึงประชาชนที่มารวมตัวกันนั้นย่อมสามารถกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อจัดการ สืบสานและอนุรักษ์มรดกวัณธรรมในชุมชนของตน อีกทั้งผู้เรียบเรียงในภาคนี้ยังได้พยายามหยิบถ้อยคำหรือเนื้อความตามตัวบทของมาตราต่างๆ ในรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่กล่าวถึงเรื่อง สิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญเอาไว้ ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (มาตรา 46) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (มาตรา 66 และ 67) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 (มาตรา 4) และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับวันที่ 6 เมษายน 2560 (มาตรา 41 มาตรา 42 มาตรา 43 มาตรา 57 มาตรา 58 มาตรา 70 และมาตรา 72) ผู้เขียนยังพยายามชี้ให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรในอดีตและปัจจุบันได้รับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนในมรดกวัณธรรมเอาไว้อย่างไรบ้าง พร้อมกับวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบระหว่างรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับต่างๆ เช่น การเปรียบเทียบสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิในการอนุรักษ์มรดกวัณธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับวันที่ 6 เมษายน 2560 กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ว่ามาตราที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชนจากโครงการหรือการดำเนินกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อมรดกวัณธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญที่เหมือน

กันอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ ส่วนเริ่มต้นยังได้กล่าวถึง กฎหมายที่บังคับใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิชุมชน ผู้เรียบเรียงเนื้อหาในส่วนนี้เอง ได้พยายามหยิบยกกฎหมายหลายฉบับที่สามารถนำมาใช้บังคับ เพื่อส่งเสริมสิทธิชุมชนในมรดกวัฒนธรรมและสามารถนำมาบังคับใช้สำหรับคุ้มครองมรดกวัฒนธรรม ชุมชน ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 กฎหมายต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่รับรองหรือคุ้มครองสิทธิแบบรวมกลุ่ม (collective rights) กล่าวคือ การรวมกลุ่มของชุมชนย่อมสร้างอำนาจการต่อรองรักษาประโยชน์ของชุมชน เมื่อเป็นประเด็นด้านมรดกวัฒนธรรมชุมชนของท้องถิ่นแล้ว ก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐที่จะต้องยื่นมือเข้ามาจัดการดูแล เพื่อการรักษามรดกวัฒนธรรมชุมชนอันถือเป็นประโยชน์สาธารณะประการหนึ่ง

ส่วนถัดมาของภาคนี้ได้รวบรวม “กฎหมายว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของรัฐและการคุ้มครองรักษามรดกวัฒนธรรม” ซึ่งประกอบด้วยกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 5 รูปแบบ (พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540) กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดิน)

ส่วนต่อไปของภาคนี้ได้อธิบายเกี่ยวกับ “กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” เช่น พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 และประมวลกฎหมายอาญา

ส่วนสุดท้ายของภาคนี้ได้นำเสนอ “กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิชุมชนตามหลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” ผ่านการรวบรวมและหยิบยกเนื้อหาความบทบัญญัติของกฎหมาย

ระหว่างประเทศดังกล่าว เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบว่ามีความหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิชุมชนฉบับไหนกล่าวถึงเรื่องการคุ้มครองสิทธิในมรดกวัฒนธรรมชุมชนบ้าง เช่น กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of United Nations 1945) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1976) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights 1976) และปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง พ.ศ. 2550 (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples 2007)

7. บทส่งท้าย

การหลอมรวมองค์ความรู้ด้านกฎหมายในหนังสือเล่มนี้ผ่านการแสดงทรรศนะของผู้มีบทบาทขับเคลื่อนการเรียกร้องต่อสู้ปกป้องมรดกวัฒนธรรมชุมชนเช่น นักวิชาการ แกนนำชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายเพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ตลอดจนถึงการรวบรวมกฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชน (ทั้งในกฎหมายภายในประเทศและระหว่างประเทศ) รวมไปถึงการอธิบายสาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองสิทธิชุมชนที่จะหวงแหนรักษามรดกวัฒนธรรมชุมชน ย่อมทำให้ผู้อ่านหนังสือเล่มนี้สามารถที่จะมองเห็นภาพรวมของกฎหมายในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ถูกนำมาใช้ปกป้องมรดกวัฒนธรรมชุมชน